

ТРАКИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ – СТАРА ЗАГОРА

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ

АВТОРЕФЕРАТ

Към дисертационен трудна тема

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ФУНКЦИОНАЛНИ МОДЕЛИ В
СИСТЕМИТЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ И
ПОДПОМАГАНЕ**

За присъждане на образователна и научна степен „доктор” по научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство /Социални дейности/”, професионално направление 3.4. Социални дейности, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Автор : Димитър Василев Щерев

Научен ръководител : проф. д-р Емилия Масларова

Стара Загора

2019

Дисертационния труд е обсъден и насочен за публична защита от катедра „Социални дейности“ на Медицински факултет при Тракийски университет гр. Стара Загора, протокол № 70 от 05.12.2019г. Публичната защита ще се проведе на 23.03.2020г. от 13.00 часа. Материалите по защитата са на разположение в катедра „Социални дейности“.

Съдържание

на дисертационния труд на тема

„Организационно-функционални модели в системите на социалното осигуряване и подпомагане”

Съдържание на графични елементи	Стр.6
Списък на съкращенията	Стр.8
УВОД	Стр.11
ГЛАВА ПЪРВА	
СЪЩНОСТ, ОСОБЕНОСТИ, РАЗВИТИЕ И АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА СОЦИАЛНАТА ДЪРЖАВА	Стр.15
1. Обща характеристика, политики и стратегии	Стр.15
1.1. Обща характеристика на социалната държава	Стр.15
1.2. Социални политики и стратегии	Стр.17
2. Проблеми и актуално състояние	Стр.20
2.1. Демографски тенденции	Стр.21
2.2. Жизнен стандарт	Стр.26
ГЛАВА ВТОРА	
ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД И КОМПАРАТИВЕН АНАЛИЗ НА ВИДОВЕТЕ ОСИГУРИТЕЛНИ МОДЕЛИ	Стр.32
2.1. Обща характеристика на моделите	Стр.32
2.2. Видове модели	Стр.34
2.2.1. Модел Бисмарк	Стр.34
2.2.2. Модел Бевъридж	Стр.36
2.2.3. Чилийски пенсионен модел	Стр.38

- 2.3. Настоящи тенденции в моделите и стратегиите в системите на социалното осигуряване Стр.40
- 2.4. Компаративен анализ на актуалното състояние на осигурителните системи в отделните държави Стр.46

ГЛАВА ТРЕТА

СЪЩНОСТ, ПРИНЦИПИ, ХАРАКТЕРИСТИКА И ОСОБЕНОСТИ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ И СОЦИАЛНОТО ПОДПОМАГАНЕ В РЪБЪЛГАРИЯ Стр.79

- 3.1. Социално осигуряване Стр.79
- 3.1.1. Исторически аспект на социалното осигуряване Стр.79
- 3.1.2. Същност, принципи, функции и актуалното състояние на социалното осигуряване Стр.82
- 3.1.3. Характеристика и особености на социалното осигуряване в България Стр.94
- 3.1.4. Организация и управление на Националния осигурителен институт Стр.102
- 3.2. Социално подпомагане Стр.108
- 3.2.1. Исторически аспект на социалното подпомагане Стр.108
- 3.2.2. Същност и принципи на актуалното състояние на социалното подпомагане Стр.113
- 3.2.3. Характеристика и особености на социалното подпомагане в България Стр.115
- 3.2.4. Организация и управление на Агенцията за социално подпомагане Стр.118

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

СТРУКТУРА И ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИЯТ

ПРОЦЕС	Стр.121
4.1. Етапи, цел, задачи и хипотези на изследването	Стр.121
4.1.1. Цел, задачи и изследователски въпроси	Стр.121
4.1.2. Обект, предмет и хипотези на изследването	Стр.123
4.1.3. Етапи на изследването	Стр.132
4.2. Същност, значимост и анализ на актуалното състояние	Стр.133
4.3. Изследвания и анализ на резултатите	Стр.161
4.4. Основни изводи от проведеното изследване	Стр.168

ГЛАВА ПЕТА

НОВ ОРГАНИЗАЦИОННО-ФУНКЦИОНАЛЕН МОДЕЛ В СИСТЕМИТЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ И ПОДПОМАГАНЕ

5.1. Същност и основни принципи при изграждането на модела	Стр.170
5.2. Предимства на модела	Стр.175
5.3. Необходими организационни действия за прилагане на модела	Стр.176

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПРИНОСИ

Библиография

Приложения

УВОД

В световен мащаб и в България през последните години и в момента се наблюдават тревожни тенденции породени от негативни събития и обстоятелства, като : финансови кризи, демографски срив, бедност, недостатъчен бюджетен паричен ресурс, нарастване на влиянието на световните корпорации, регионални конфликти, природни катаклизми, бежански потоци и т.н.

Тези промени рефлексират негативно и върху социалната политика на отделните държави и общности. Всяка страна чрез своето правителство и институции се стреми да променя своевременно законодателството си с цел да намали социалната острота в обществото, да неутрализира прогресиращите процеси на социално разслоение и да създаде подходящи условия на социална защита на населението.

Демократичната, правова и социална държава отчита тези социални разслоения и търси условия, чрез които да осигури социална защита на населението. Социалните аспекти в държавното устройство все повече са обект на внимание на правителствата за промени в законодателствата. В Конституцията на Р България са регламентирани правата на всички граждани за обществено осигуряване и социално подпомагане. Това е обективизирано в чл.51, ал.1- 3 и чл.52, ал.1-5 .

Динамично протичащите процеси в обществото, най-обобщено в икономически и социален смисъл се характеризират с разнообразието от форми на собственост и съответните методи и механизми на разпределение.

Основните политики са насочени към социалното разслоение основаващо се на доходна и имуществена диференциация между населението, както и на приноса на всеки индивид към обществото, чрез съответните данъци и осигуровки. На този фундамент ясно се очертават три социални слоеве :

1. На богатите граждани - това са предимно лица собственици в корпорации и на частни компании.

2. На самоиздържащите се граждани – наемни работници и служители, самоосигуряващи се лица, арендатори и наемодатели и др., т.е. лица осигуряващи средства за задоволяване на своите потребности.
3. На гравитиращите към бедността граждани – лица разчитащи предимно на средства от държавата.

Първите две групи формират хомогенната съвкупност на лицата с принос в бюджетите на съответната държава и имащи социална форма на защита срещу рискове в житейския си път. Рисковете са вероятностни събития – те могат да настъпят, но могат и да не настъпят. За отделния човек те винаги са случайно настъпващи събития и не могат да се предвидят.

Съвременния етап на развитие на икономиката, обществото и технологичния процес налага все по-голямата роля на държавата за решаване на конкретните проблеми в обществото. Затова социалните политики, в частност и тези на осигурителните и социалнозащитни системи следва да се адаптират, чрез генерирането на нови идеи и концепции на социално управление. Самото понятие социална политика е съвкупност от два термина : „социален” (sociolis) имащ латински произход и означаващ „обществен, свързан с живота на хората в обществото” и „политика” (politike) с гръцки произход с няколко значения, като най-важните от тях са (Масларова Е., 2015г., стр.21):

- Изкуството да се управлява държавата;
- Съвкупността от ръководни начала за дейност на държавни и обществени организации, партии, класи и т.н..

Управлението в социалната област изисква внимателно проследяване на всички тенденции и процеси, на нагласите на обществото и неговите претенции. Изисква анализиране и адаптиране на важните системи в тази област и всичко това е отразено в социалната политика на конкретната държава.

В изследователската процедура е залегнала идеята за разкриване и проследяване на различните тенденции, протичащи в обществото, свързани с

нагласите, очакванията и разбирането на гражданите в контекста на социалната политика. Управлението на социалната политика за дадена държава е феномен, който изисква дълбочина на изследване на процесите, вземане на адекватни управленски решения и успешното им реализиране в непосредствения социален контекст.

Според К. Вебек „Най-трудното изкуство е изкуството да се управлява”, което подкрепя казаното по-горе.

Едни такива динамично развиващи се процеси и сложни за управление в най-чувствителната област – социалната, са социалното осигуряване и подпомагане. Това са системи, чието развитие налага управленчески поглед и прогнози с десетилетия напред. Наложителен е системен анализ и проследяване хода на множество други не само социални, но и икономически, демографски, образователни, регионални, а дори и национални и миграционни характеристики и промени.

В дисертационният труд е направен опит да се посочат някои организационно-функционални действия и управленчески решения, които да дообогатят и подпомогнат усъвършенстването на съществуващите в България системи на пенсионно осигуряване и социално подпомагане. За целта са изследвани различните видове осигурителни модели, направен е исторически преглед на развитието им и са поставени акценти на особеностите и предизвикателствата днес пред социалната държава.

Целта на дисертационното изследване, е чрез проучване на различни организационно-функционални модели да се докаже, че : прехвърлянето на фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” и в частност на социалните пенсии за старост от Националния осигурителен институт на Агенцията за социално подпомагане, би предоставило възможност за по справедливо, успешно управление на финансовия ресурс и паричните потоци. Оттук се обуславя необходимостта и от разработването на практико-приложен модел, който да очертае организационно-функционалните компоненти участващи в процеса на прехвърлянето.

Предмет на изследването е процесът на взаимодействие между двете социално защитни системи, а именно на социално осигуряване и социално подпомагане, при който може да се осъществи прехвърлянето на права, отговорности, контрол и финансов ресурс между тях, като изрично следва да се посочи, че не се разглеждат всичките им форми, а само тези свързани с пенсионното осигуряване и изплащането на месечни помощи.

Обект на изследването са различни организационно-функционални модели в системите на социалното осигуряване и подпомагане в редица страни и възможностите, които те предоставят за ново моделиране на социалната защита на същите системи в Р България.

Тезата се обуславя от съществуващото преплитане между системите на социалното осигуряване и социалното подпомагане в нашата страна, което води до ниска ефективност на социалната защита като цяло, което от своя страна налага усъвършестване и въвеждане на нови модели в посочените системи.

ГЛАВА ПЪРВА

СЪЩНОСТ, ОСОБЕНОСТИ, РАЗВИТИЕ И АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА СОЦИАЛНАТА ДЪРЖАВА

1. Обща характеристика, политики и стратегии

1.1. Обща характеристика на социалната държава

Едно от най-често срещаните определения за социална държава е, че тя е „институционалният резултат от възприемането от страна на обществото на легална и затова формална и експлицитна отговорност за елементарното благосъстояние на всеки отделен негов член”. Следователно гарантирането на благосъстоянието на гражданите чрез социалната държава трябва да се обективизира чрез системата от социални права, които гражданите имат. Системата от социални права и действията на институциите, натоварени с отговорността да съдействат за гарантирането им,

трябва да бъде закрепена законодателно. Този принцип е основополагащ в националното и международно законодателство. Това е продиктувано от необходимостта да могат да се управляват т.нар. социални рискове, т.е. настъпили ситуации, които имат неблагоприятно влияние върху благосъстоянието в живота на отделните хора и с които те не могат да се справят в момента или в бъдещ период. Тук е значението на самата държава, която чрез социалната си политика се превръща в субект за управление на социалните рискове.

1.2. Социални политики и стратегии

В по-тесен смисъл социалната политика може да се разглежда като съвкупност от политики и практики, насочени към насърчаване на социалното благосъстояние. Това се осъществява чрез осигуряването на социална помощ и услуги, поддържане на определено равнище на благосъстояние благодарение на държавните институции.

В по-широк смисъл социалната политика се разглежда като функция на социалната държава. Произтича от факта, че държавата освен социални помощи и услуги може да гарантира благосъстоянието на гражданите и чрез пряка намеса в различни сфери на държавното управление, като икономика, финанси, култура и др. Аналогично се стига да извода, че държавната политика е социална политика проявяваща се в различни свои направления чрез фискалната политика, данъчната и здравна политика и т.н.

Социалните стратегии от своя страна могат да се разглеждат като съвкупност от начини, средства и механизми за управляване на промените в обществения и личния живот на хората, като се отчитат най-пълно условията и факторите, които им влияят сега и ще им влияят в бъдеще.

2. Проблеми и актуално състояние

Сред множеството актуални проблеми имащи предизвестителен характер пред управлението са: финансови кризи, демографски срив, жизнен стандарт, неосъвременена образователна система, недостатъчен бюджетен ресурс, природни катаклизми, бежански потоци и т.н. и т.н., Част от тях влияят с различна степен

еднопосочно или комбинирано в социалната сигурност на отделните държави, в това число и върху социалното осигуряване и подпомагане.

2.1. Демографските тенденции.

Застаряването на населението в Европа достига рекордни нива, според статистиката на Евростат публикувана на 08.05.2018г., като в последните 20 години с изключение на Люксембург, то бележи непрекъсната негативна тенденция. Общо за ЕС-28 относителния дял на населението на 65 и повече навършени години е 19.4 %, т.е. почти всеки пети гражданин. Най-висок е този дял в Италия /22.3%/, следвана от Гърция /21.5%/ и Германия /21.2%/. Общо в шест страни, включително и България, делът на възрастното население е над 20%. Това представлява според европейските статистики „пенсионерска армия” от близо 100 млн. души (Евростат, 2018 г.).

Първият отрицателен темп на прираст на населението в България е регистриран през 1987г., когато сме наброявали 8.950 млн. души. От тогава насам страната ни е в сериозна демографска криза, а според някои български учени в демографски срив. През 2000г. населението е 8.033 млн. души, а в месец юли 2018г. то е 7.024 млн. души. Според актуализираната прогноза на НСИ, населението на България през 2060г. ще е 5.457 млн. души, а през 2080-та година се очаква да е 4.872 млн. души :

Тази демографска обстановка в България налага сериозен анализ и предприемане на адекватни управленски мерки и решения, както сега, така и в бъдещи времеви диапазони. Очертава се да расте необходимостта от сериозни социални гаранции за застаряващото в големи мащаби население, при намаляващ дял на населението в трудоспособна възраст.

2.2. Жизнен стандарт.

Жизненият стандарт и друг компонент, който заслужава изследване. Той отразява, каква е достъпността, количеството и качеството на стоки и услуги и разпределението им сред населението на дадена държава.

Фактори при определянето на жизнения стандарт са в най-голяма степен брутният вътрешен продукт /БВП/, реалния /т.е. коригиран с инфлацията/ доход на

глава на населението, брой на населението и демографски характеристики, инфраструктурно развитие, ръстът на бедността и неравенството в доходите. Има и други измерители като достъпът до качествено образование, здравеопазване, социални придобивки и т.н.

Стандартът на живот може да се сравни, като се измери цената на даден набор от стоки и услуги във всяка държава спрямо доходите посредством обща мислена валута, която се нарича стандарт на покупателна способност /СПС/.

БВП на човек от населението, рефлектира пряко върху друг съществен показател, а именно на бедността.

С бедност се обозначава състояние на липса или намаляване на благосъстоянието на отделен индивид, група индивиди или общества за даден период или трайно, исторически или в настоящето. Това е невъзможността да се задоволят основните нужди на индивида, заради липсата на доход, за закупуване на основните продукти и услуги или заради липса на достъп до подобни услуги.

Съществува и понятието „относителна бедност”. То е най-добре формулирано от Хаузер, а именно: „броят на лицата или домакинствата, чийто основен чист доход на глава от домакинството е под една граница на доходите, която се съизмерва с един среден разполагаем основен доход на глава във всички частни домакинства” (Forschungsberichte aus Sozial und Arbeitsmarktpolitik, 1985 , s. 40).

Стойностите на коефициента Джини очертава тенденция на обедняване на нашето население. Изследванията на НСИ показват, че процесът на обедняване се задълбочава. За 2014 г. коефициента Джини е 35.4, за 2017 г. е 40.2 при среден коефициент за ЕС 30.7, което потвърждава гореописаното.

Очертават се групи носещи белезите на по-долни страти на бедността – нищета и мизерия. Това състояние засилва социалното неравенство и отчуждението, което на свой ред ограничава постигането на стопански и социален прогрес.

Абсолютната бедност или нищета се отнася до състоянието на крайно лишаване от основни човешки нужди, каквито са храна, вода, хигиенизиране, облекло,

подслон, здравна грижа, образование, а в съвременното общество и до средства за комуникация и информация. Относителната бедност се отнася до падането под един определен праг на бедност, като този праг варира за отделните страни и региони.

Посочените реалности, факторите и тенденциите, които се очертават в бъдеще в още по-голяма степен налагат необходимостта да се преосмислят политиките в областта на социалните гаранции на гражданите, не само на осигурителната система, а и на системата на социалното подпомагане.

ГЛАВА ВТОРА

ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД И КОМПАРАТИВЕН АНАЛИЗ НА ВИДОВЕТЕ ОСИГУРИТЕЛНИ МОДЕЛИ

2.1. Обща характеристика на моделите

Политикоикономическите модели за обществено осигуряване са два основни - либерален и държавен. Изграждането на втория модел е детерминирано от възникването на понятието за социална държава. Съществуват и т.нар. смесени модели, но това са по-скоро модификации между двата основни модела или такива с участието на трети пенсионно осигурителни субекти, примерно пенсионни фондове, корпорации или други субекти.

Пенсионните системи в света също се разделят най-общо на два модела - капиталопокриваща пенсионна система и разходопокривна (известната като PAYG система (pay-as-you-go system) или солидарна. Тези модели имат различни модификации. Съществуват и смесени системи между двата модела.

Капиталопокриващата пенсионна система (fully funded system) е близка до частните застрахователни системи като форма и начин на функциониране.

Разходопокривната пенсионна система е държавна пенсионна система, при която пенсионерите получават пенсии от държавата.

2.2. Видове модели

2.2.1. Модел Бисмарк

Моделът на Бисмарк е базиран на солидарността и взаимността между участниците в осигуряването.

2.2.2. Модел Бевъридж

Моделът на лорд Бевъридж е базиран на принципа на универсалност на правата, произтичащи от факта, че си гражданин на дадената страна и че си в социален риск.

2.2.3. Чилийски пенсионен модел

Чилийската пенсионна система се основава на индивидуалното натрупване на средствата.

2.3. Настоящи тенденции в моделите и стратегиите в системите на социалното осигуряване

Либерален (неокласически) – при него ролята на държавата в осигурителната защита е максимално ограничена, по-голямо значение имат частните доброволни и професионални осигурителни схеми.

Социално-либерален модел – близък е по съдържание до първия, тъй като държавното участие е ограничено, а по-голямо значение имат частните осигурителни фондове.

Доходо-компенсиращ (социално-демократичен) – това е моделът на базата, на който е изградена и социално-осигурителната система в България.

Модел на социалното обезпечаване – прилага се в страни с изцяло държавна собственост и централизирано управление на икономиката.

Тези четири модела са условно разграничени в зависимост от най-често срещаните характеристики на осигуряването в различните страни.

Перспективите пред пенсионните системи на страните от централна и източна Европа са свързани с общите принципи и цели на Европейския съвет (Gueteburg -2001 и Laeken – 2001) – адекватност, финансова устойчивост и модернизация. В рамките на Европейския съвет в Лаакен на първи декември 2001 г. беше договорен набор от

обща цели за пенсиите, като беше поставен акцент върху това те да бъдат по-адекватни, устойчиви и приспособими, чрез т.нар. Декларация „Европа на кръстопът“.

Стратегия „Европа 2020“ приета от ЕК в Брюксел на 3.3.2010 г. се базира на натрупания опит от лисабонската стратегия, признавайки нейните силни страни, но обръщайки особено внимание на нейните слабости (незадоволително изпълнение с големи различия между държавите от ЕС по отношение на скоростта и задълбочеността на реформите). Освен това новата стратегия отразява и промените в положението в Европа от 2000 г. насам, по-конкретно във връзка с непосредствената нужда от възстановяване от икономическата криза.

2.4. Компаративен анализ на актуалното състояние на осигурителните системи в отделните държави

Актуалния Индекс на глобалната пенсионна система /MelbourneMercerGlobalPensionIndex – MMGPI/, който за 10-породна година се изготвя от експертите на консултантската компания Mercer съвместно с Австралийския център за финансови услуги /ACFS/. За целите на проучването, експертите сравняват пенсионните системи на различните страни по света, като подчертават предимствата на всяка система, така че законодателите по света да обърнат внимание върху тях и да се възползват от световния опит.

За настоящото изследване е проучено актуалното състояние на осигурителните системи на 27 държави от ЕС, на 7 страни извън ЕС и е осъществен сравнителен анализ. Извода, че не е възможно въвеждането на универсална осигурителна система в световен мащаб, поради ред причини:

- Различното равнище на развитие на стопанските и социални науки в отделните страни;
- Възможността предложенията от науката да бъдат облечени в ефикасни правни текстове (закони и подзаконови нормативни документи);
- Политическото развитие на дадена държава;
- Наличието на ресурс за осъществяване на социалната защита – финансов, информационен и човешки;

- Разнообразието в народопсихологията на отделните страни – религия, нрави, обичаи и т.н.;
- Компетенцията и волята на политическият елит в дадена страна за своевременни и ефикасни промени в социалната защита на населението си и други.

ГЛАВА ТРЕТА

СЪЩНОСТ, ПРИНЦИПИ, ХАРАКТЕРИСТИКА И ОСОБЕНОСТИ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ И СОЦИАЛНОТО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ

3.1. Социално осигуряване.

3.1.1. Исторически аспект на социалното осигуряване

Социалното осигуряване в България има дълга история и преминава през различни периоди на развитие и съзряване. Според повечето изследователи Законът за инвалидното съдържание от 1880г., който урежда пенсиите на поборниците и опълченците, може да се счита за начало на законодателството в сферата на социалното осигуряване у нас.

Социалното осигуряване в България придобива напълно завършен вид с приетия през 1925г. Закон за настаняване на работа и осигуряване при безработица. Със Закона за пенсиите за изслужено време от 1932г. се завършва фондовата система у нас. През 1941г. Народното събрание приема Закон за Институт за обществено осигуряване, с който се институционализира държавно-автономно учреждение с централно управление и местни органи. С Кодекса на труда от 1951г. и със Закона за пенсиите от 1958г. се осъществява централизация на средствата за социална сфера, а бюджетът на социалното осигуряване се включва в държавния бюджет. През 1995г. с приемането на Закона за фонд „Обществено осигуряване”. С него средствата от

осигурителни вноски за осигурените социални рискове се обособиха и отделиха от държавния бюджет.

За управление на фонда се създаде Националния осигурителен институт /НОИ/ като правоприемник на Главно управление „Социално осигуряване”. Първият самостоятелен бюджет е от 1997г., когато се създаде и Учителския пенсионен фонд.

През 2000г. беше извършена широко обхватна реформа на осигурителната система с приемането на КЗОО, понастоящем КСО – Кодекс за социално осигуряване.

3.1.2. Същност, принципи, функции и актуалното състояние на социалното осигуряване

Социалното осигуряване е обособена социална форма за защита срещу нетрудоспособността, т.е. срещу рисковете на труда, реализираща се от собствения принос на човек чрез осигурителни вноски в специални фондове.

Основните принципи в социалното осигуряване са :

- **Задължителност и всеобщност на осигуряването;**
- **Солидарност на осигурените лица;**
- **Равнопоставеност на осигурените лица;**
- **Социален диалог при управлението на осигурителната система;**
- **Фондова организация на осигурителните средства;**
- **Обществен и държавен надзор.**

Част от допълнителните принципи, на които се опира социалното осигуряване са :

- Автономност и самоуправление на осигурителната система;
- Еквивалентност;

- Плурализъм, многообразие, алтернативност и конкурентност на схемите и носителите на социално осигуряване;
- Доброволност;
- Комплексност;
- Преносимост, адаптиране, гъвкавост и съгласуване на механизма на социалното осигуряване с действащите международни норми и стандарти.

Социалното осигуряване в голяма степен оказва функционално въздействие върху общественно-икономическия живот в отделните държави. От гледна точка на това въздействие **неговите функции могат да се разделят на :**

- *Социалнозащитна функция;*
- *Преразпределителна (социална) функция;*
- *Възпроизводствена функция;*
- *Икономическа функция.*

Проявлението на функциите на социалното осигуряване е комплексно, защото те се допълват взаимно. Социалното осигуряване изпълнявайки своите функции играе огромна роля по отношение на доходите на населението, както и на обществения възпроизводствения процес.

3.1.3. Характеристика и особености на социалното осигуряване в България

В България е изграден тристълбов модел на социално осигуряване.

Първи стълб – обществена система за задължително социално /пенсионно/ осигуряване на разходнопокритивен принцип в рамките на държавното обществено осигуряване.

Втори стълб – допълнително задължително пенсионно осигуряване на капиталов принцип. Вноските се натрупват в индивидуална партида на всеки осигурен в универсални и професионални пенсионни фондове.

Третия стълб – допълнително доброволно пенсионно осигуряване.

Най-всеобхватното сред обществото е първото, а именно Държавното обществено осигуряване, което по своята същност се подразделя на две основни осигурителни форми :

- Краткосрочно осигуряване за временна нетрудоспособност, т.е. за компенсиране на загубата от доход
- Дългосрочно /пенсионно/ осигуряване за презюмирана постоянна нетрудоспособност.

Финансирането и функционирането на социалното осигуряване /краткосрочно и дългосрочно/ се осъществява чрез отделни осигурителни фондове. Самото понятие „фонд” се изразява в целево акумулиране на парични, натурални и други средства с предназначение издръжка на субекти и/или дейности в настоящ или последващ момент. Обща характерна черта на фондовете е тяхната обществена, управленска и юридическа легитимност.

Самите фондове на държавното обществено осигуряване се обособяват във :

1. Фонд „Пенсии”
2. Фонд „Общозаболяване и майчинство”
3. Фонд „Безработица”
4. Фонд „Трудовазлополука и професионалнаболест”
5. Фонд „Пенсии, несвързани с трудовадейност”

Съществуват и функционират и два други фонда, а именно: „Гарантирани вземания на работниците и служителите” и Учителски пенсионен фонд.

За сигурността на пенсионната система съществува и един допълнителен фонд със специфични характеристики, а именно „Държавният фонд за гарантиране устойчивост на държавната пенсионна система (ДФГУДПС).

3.1.4. Организация и управление на Националния осигурителен институт

В България администрирането на дейностите по социалните фондове в Държавното обществено осигуряване се осъществява от Националния осигурителен институт и неговите териториални поделения на областен принцип.

Националният осигурителен институт е специализиран публичен орган, който по силата на законова делегация управлява държавното обществено осигуряване в Република България. НОИ е автономна организация със самостоятелен бюджет и се отчита пред Народното събрание на Република България.

3.2. Социално подпомагане.

3.2.1. Исторически аспект на социалното подпомагане

Според Г. Хаджийски (2002 г.) „В исторически план развитието на социалното подпомагане в нашето общество, е свързано със стремежа на българската национална държава да осигурява такава социална защита на нуждаещите се от специфични обществени грижи свои граждани, каквито предлагат модерните европейски общества. За тази цел, още с приемането на Търновската конституция на 16 април 1879 година, се поставя началото на създаването на аналогична с модерните европейски закони нормативна база, която да даде нужната гражданска сигурност на всички българи.

3.2.2. Същност и принципи на актуалното състояние на социалното подпомагане

За социалното подпомагане също има разнообразни формулировки, като една от тях е на проф. Е.Масларова, а именно : „Социалното подпомагане се заключава в

предоставянето на средства за съществуване на лица, които са изпаднали в нужда и не са в състояние на друго законово основание /трудова дейност, социално осигуряване или обезпечаване/ да придобият такива за себе си и своите семейства. Социалните плащания, предоставени от подпомагането под формата на помощи /парични или натурални/, имат предназначението да допълнят собствените ресурси на лицата, ако имат такива, и да гарантират съществуването им в настоящето, а не в бъдеще време” (Е.Масларова, 2015г., стр.99).

Принципите на социалното подпомагане са :

1. Приоритетно обслужване – спрямо нуждите, психиката и вижданията на клиента и обществените интереси;
2. Естественост на услугата – социалната помощ да се приема като нещо нормално и естествено;
3. Свобода на избора – лицето само да определи помощта или услугата спрямо потребностите си;
4. Дискретност;
5. Трайна защита, т.е да се подsigурява устойчив социален статус и приучаване на човека към самостоятелно по-нататъчно съществуване;
6. Подпомагане на личната инициативност.

3.2.3. Характеристика и особености на социалното подпомагане в България

В България администрирането на дейностите по социалното подпомагане се осъществява от Агенцията за социално подпомагане и нейните териториални подразделения каквито са регионалните дирекции за социално подпомагане в областните административни центрове и дирекциите „Социално подпомагане”.

3.2.4. Организация и управление на Агенцията за социално подпомагане

Агенцията за социално подпомагане чрез прилагането на диференциран подход и целево насочване на средства обезпечава изплащането на видовете помощи, предназначени да подкрепят нуждаещите се лица и семейства.

Основния извод, който може да бъде формулиран за системата на социалното подпомагане е, че тя предоставя на гражданите преди всичко помощи и социални услуги, предимно чрез държавни бюджетни средства. С това системата се различава съществено от системата на социалното осигуряване.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

СТРУКТУРА И ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

4.1. Етапи, цел, задачи и хипотеза на изследването

4.1.1. Цел, задачи и изследователски въпроси

Анализът на случващото се в страната по отношение на системите за социално осигуряване и подпомагане позволи да се изгради дизайн на изследването.

Целта на дисертационното изследване, е чрез проучване на различни организационно-функционални модели да се докаже, че : прехвърлянето на фонд „ Пенсии, несвързани с трудова дейност” и в частност на социалните пенсии за старост от Националния осигурителен институт на Агенцията за социално подпомагане, би предоставило възможност за по справедливо, успешно управление на финансовия ресурс и паричните потоци. Това обуславя необходимостта от разработването на практико-приложен модел, който да очертае организационно-функционалните компоненти участващи в процеса на прехвърлянето.

Целта на изследователската процедура е декомпозирана в следните задачи:

1. Да се представи историческото развитие на двете системи, както и бъдещото потенциално развитие в национален, европейски и световен аспект.
2. Да се изведат и характеризират особеностите при отделните осигурителни системи и в частност на тази в Р България.
3. Да се изведат и характеризират особеностите на социалното подпомагане в страната.
4. Да се направи анализ на нормативната уредба действаща в момента.
5. Да се обоснове трансформиране на финансовия ресурс от едната система в другата.
6. Да се анализира административното обслужване, включващо специфичните характеристики, връзки и взаимодействия в двете системи.
7. Да се определи динамиката и параметрите на фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност”.
8. Да се разработи организационно-функционален модел.

Проучванията от първите два етапа поставиха в научно приложен план следните въпроси :

1. Доколко традициите и опита на различните осигурителни системи в сферата на социална защита на населението могат да бъдат използвани за разработването на нов организационно-функционален модел в социалната сфера.
2. Какви са новите тенденции в европейски и световен мащаб относно процесите в социално осигурителните отношения и каква е възможността за практическата интерпретация в Р България.
3. Какви са различията на контрола в отделните системи на социалното осигуряване и социалното подпомагане.
4. Може ли да се очаква в положителен аспект да се намали социалната острота в обществото.

Отговорът на първия въпрос стана възможен след подробен анализ на различни източници по въпросите свързани със социалното осигуряване и социалната защита. Постиженията на различните страни в осигурителните отношения предоставиха възможност да се очертае и ролята и мястото на социалното осигуряване в нашата страна, както и да се изведат общите параметри на модела.

Отговорът на втория въпрос предостави възможност да се открият редица проблеми отнасящи се до промените, които трябва да настъпят в национален мащаб свързани с подобряване организацията и структурата на фиксираните институции, съгласно новите и предстоящи тенденции в световен мащаб в социалната сфера.

Третият въпрос намери своите отговори в съпоставителния анализ на видовете контролни процедури осъществявани в отделните системи на социалното осигуряване и подпомагане. Един от тези отговори е свързан пряко с превенцията по отношение на изплащането на финансови средства на определена група лица в обществото (лица без осигурителен принос).

Отговорът на четвъртия въпрос може да бъде даден след прилагането на модела в практиката и изследване на процесите свързани с удовлетвореността на населението от предложените промени.

4.1.2. Обект, предмет и хипотези на изследването

Обект на изследването са различни организационно-функционални модели в системите на социалното осигуряване и подпомагане в редица страни и възможностите, които те предоставят за ново моделиране на социалната защита на обществото и в частност на системите за социално осигуряване и социално подпомагане в Р България.

Предмет на изследването е процесът на взаимодействие между системите за социално осигуряване и социално подпомагане, при който може да се осъществи прехвърлянето на права, отговорности, контрол и финансов ресурс между тях.

В предметът на изследването не се разглеждат всички форми на социалното осигуряване и социалното подпомагане, а само тези свързани с пенсионното осигуряване и изплащането на месечни помощи.

Теза. Съществува преплитане между системите на социалното осигуряване и социалното подпомагане, което води до ниска ефективност на социалната защита като цяло, което от своя страна налага усъвършяване и въвеждане на нови модели в посочените системи.

Формулираната цел и изведените научни въпроси, задачи, обект и предмет на изследването позволиха формулирането на следните две **хипотези** :

***Хипотеза № 1** : Ако се осъществи подробен ретроспективен анализ на различни системи за социално осигуряване и подпомагане, то би могло да се достигне до разработването на нов теоретичен модел за взаимодействие на двете системи.*

За реализиране на дейността по доказване или отхвърляне на хипотеза № 1 се решават следните изследователски задачи:

1. Да се съберат данни за различни осигурителни модели в исторически план.
2. Да се проучат тенденциите за промени в различни страни свързани с осигурителните им системи.
3. Да се проучи динамиката на промените в моделите на осигурителните системи в различни страни, в това число и на Р България.
4. Да се изведат факторите, които налагат промяна в осигурителните модели за различните страни и в Р България.

***Хипотеза № 2** : Ако се създаде нов организационно-функционален модел за взаимодействие на системите на социалното осигуряване и подпомагане, чрез прехвърлянето на фонд „ Пенсии, несвързани с трудова дейност” и в частност на социалните пенсии за старост от Националния осигурителен институт на Агенцията за социално подпомагане това би довело до по справедливо разпределение на финансовите ресурси.*

За реализиране на дейността по доказване или отхвърляне на хипотеза № 2 се решават следните изследователски задачи:

1. Да се проучи в исторически план нормативната уредба за двете системи.
2. Да се проучи актуалното състояние на нормативната уредба на двете системи.
3. Да се изведат различията на двете социално-защитни мрежи.
4. Да се създаде нов теоретичен организационно-функционален модел за взаимодействието между двете системи, гарантиращ по справедливо разпределение на финансовите ресурси.

Методология на изследването :

Изследователски подходи

- *Исторически подход.*

На исторически анализ са подложени социални модели в различни страни. Този исторически анализ позволи да се очертаят важни и съществени страни от развитието на идеите за социална защита на населението;

- *Социологически подход.*

Приложението му даде възможност за разкриване на връзките и взаимодействията между социалното осигуряване и социалното подпомагане, както и връзките и взаимодействията между техните вътрешни елементи. Наред с това приложението на социологическия подход разкрива връзките на социалното осигуряване и социалното подпомагане с останалите структурни елементи на социалната политика.

Изследователски методи

- *Анализ на нормативната уредба.*

1. Този метод позволи да се очертаят тенденциите в разработката на нормативната уредба свързана със социалната защита.

2. Изведени са принципите на социалното осигуряване и социалното подпомагане: хуманност, доброволност, комплексност, общодостъпност и др.

3. Анализът на нормативната уредба предостави възможност да се разграничат трите основни осигурителни стълба в Р България.

4. Чрез използвания анализ се очертаха границите на администрирането на социалното осигуряване и социалното подпомагане. По този начин се предостави възможността за реплика относно промените на администрирането на национално равнище.

- *Анализ на статистически данни.*

Използвани са статистически данни от :

- националния осигурителен институт;
- агенцията за социално подпомагане;
- национален статистически институт;
- Евростат;
- MMGPI /Melbourne Mercer Global Pension Index/
- Wikipedia.org – жизнен стандарт.

Анализът на статистическите данни предостави възможност :

1. Да се очертаят параметрите на отделните фактори влияещи върху социалната защита на населението.
2. Да се изведат тенденциите свързани с размера на отделните пенсии, броя правоимащи лица, нужния финансов ресурс и т.н.
3. Извеждане на данни за мястото на Р България спрямо останалите страни в ЕС.
4. Извеждане на тенденции в системите за социално осигуряване и подпомагане.

- *Включено наблюдение*

Използвани са предимствата на този метод, доколкото при него изследователят работи в самата социална среда, която е обект на проучване. В случая са използвани възможностите на наблюдението в естествени условия и конкретно време.

- *Сравнителен анализ*

Той е приложен по отношение на постигнати резултати през отделни времеви диапазони. Направени са сравнения между постиженията на отделни страни в сферата социалната политика и най-вече по отношение на социално осигурителния компонент.

- *Вторичен анализ*

Анализирана е информация събрана от изследвания, свързани с темата на дисертационния труд.

- *Анализ на случаи*

Неговото приложение е обосновано от сложността и спецификата на социалната практика в социалното осигуряване и социалното подпомагане.

Във връзка с реализирането на целта на изследователската процедура, както и за приемането или отхвърлянето на хипотези № 1 и 2, за отговор на посочените научни въпроси бяха изследвани разнообразието и спецификата на социално осигурителните модели на редица страни от различни континенти.

От Европа в изследването са включени държави, които са членки на Европейския съюз (без Хърватия), както и Норвегия.

Изследването обхваща:

- Основните характеристики на пенсионната система.
- Минималния период за осигуряване за придобиване на право на пенсия.
- Минимални пенсии.
- Данъчното облагане на пенсиите

Социалното осигуряване на Р България е изследвано в исторически аспект, актуалното му състояние, както и основните му характеристики, особености, принципи, организация и управление.

В изследването са включени и страните Австралия и Нова Зеландия. От континента Южна Америка е разгледан Чилийския пенсионен модел. От Азия в проучването са включени държавите Сингапур, Китай и Обединените Арабски Емирства, а от Северна Америка страната Канада.

4.1.3. Етапи на изследването

Изследването представя в систематизиран вид проучванията на автора относно тенденциите в политиките и развитието на социалното осигуряване и социалното подпомагане в Р България. Разгледани са в исторически план общата характеристика, политики и стратегии на социалната държава, проблемите и актуалното състояние, демографските тенденции. Конкретизирани са някои осигурителни модели и е осъществен съпоставителен анализ с цел извеждане на общите характеристики и различията между тях. Всичко това е реализирано в контекста на възможностите за промени свързани със социалното осигуряване и социалното подпомагане в България.

Изследването обхваща три етапа :

Първият етап е свързан с периода на проучване на социалните политики в различни страни в това число и в Р България. Дейността през този етап пряко е свързана с очертаването в исторически план на приносите на различните страни свързани със социалните им политики. Изследователската работа през този етап е насочена преди всичко към разкриване на традициите и опита, който българската държава има в областта на осигурителните отношения. В научно изследователски план се търсят корените, факторите и тенденциите довели до едни или други промени. На този фон се търси приноса на различните страни обект на изследването, относно социалната защита и подсигуреност на населението.

Вторият етап е свързан с изследване на демографските характеристики и на жизнения стандарт в национален и международен план. Предвижда се проучване на жизнения стандарт за 2018 г. на 27 европейски страни. Необходимостта от проучването на тези данни във втория етап е свързано с извеждането на стандарта на живот в посочените страни върху фундамента на стандарта на покупателна способност /СПС/. Друг аргумент за проучване на жизнения стандарт в отделните

страна на ЕС е свързан с доказване на дълбочината на демографската криза в Р България спрямо населението на другите европейски страни. Съществен момент във вторият етап на изследователската процедура е разкриването на особеностите на социалното осигуряване и социалното подпомагане в Р България, детерминирани от социално демографските характеристики на населението.

Всички проучвателни дейности реализирани през вторият етап осигуряват базата, на която е разработен новия организационно- функционалния модел.

Третият етап включва разработването на практически модел за внедряване в системите на социалното осигуряване и социалното подпомагане. В този етап са изведени предимствата на модела, както и необходимите организационни действия за прилагането му. Обхванати са конкретните действия, свързани със закриване на фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност”, необходимостта от репликирането на държавни финансови средства от бюджета на Държавното обществено осигуряване в частност на НОИ към финансовите средства на АСП и т.н..

4.2. Същност, значимост и анализ на актуалното състояние на проблема

Дейността осъществявана от служителите на Националния осигурителен институт в най-широк смисъл може да се характеризира със следните приложни понятия и терминология :

- Осигурителен стаж
- Трудов стаж /трудова дейност/
- Възраст
- Видове на осигуряване
- Изплащане на краткосрочни обезщетения и на дългосрочни /пенсионни/ системни плащания

Администрирането от служителите на НОИ на фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” не е синхронизирано с принципа „принос-полза”, тъй като тези парични средства са трансфери от Държавния бюджет и имат характер на социални помощи, а не на осигурителни плащания чрез фондовата система. Това налага преосмисляне на организационно-функционалната структура на двете системи.

Значимостта на проблема произтича и от факта, че социалното осигуряване извършва неспецифични за него дейности, противоречащи на основните му принципи и цели, а именно изплащане на парични средства на лица, които нямат принос в осигурителния процес.

Видно е, че различията между двете социално-защитни мрежи са съществени и значими. В типа плащания и финансирането им не следва да има преплитане и/или дублиране на дейности от администриращите ги институции.

Един от най-важните ефекти, който ще се получи, е че ще се намали социалната острота в обществото, напрежението което възниква между лицата получаващи пенсии на база осигурителния им и трудов принос и тези които получават пенсия без конкретен принос (плащания характеризиращи се като вид социални помощ).

4.3. Изследвания и анализ на резултатите

Проведени са общо пет различни изследвания, като анализът на резултатите показват следното : *увеличава се ежегодно паричния ресурс за тези плащания, нараства броя на правоимащите лица, ежегодно средния размер на този вид пенсии се увеличава, проличава и конкретното разминаване между двете системи и то най-вече в областта на контрола.*

Крайният извод изведен от резултатите на проведените изследвания е необходимостта от реформа, както в социалното осигуряване така и в социалното подпомагане, насочена към минимизиране на необходимия финансов ресурс, правилното му разпределение и повишаване на контрола върху тези средства.

4.4. Основни изводи от проведеното изследване

Изводите, които се налагат могат да бъдат формулирани по следния начин:

1. Проблемите на съвременното изискват и адекватни промени в социалната защита на населението.
2. Актуализирането на организационно-функционалните модели в системите на социалното осигуряване и подпомагане, трябва да е в синхрон със световните тенденции в тази област (задължително спазване на принципа „принос – полза“).
3. Администриране на дейностите в различните системи да е съобразено с основополагащите им принципи на които те функционират и извършват дейността си.
4. Изплащането на финансови средства да е съобразено с контролните процедури осъществявани от отделните системи.
5. Принципите на целесъобразност, законосъобразност, ефективност и ефикасност да са водещи при разпределянето на обществения финансов ресурс, а не решенията от субективен и/или политически характер.
6. Промените за социалната защита на населението и в частност на организационно-функционалните модели в системите на социалното осигуряване и подпомагане, следва да имат по дългосрочен, а не краткосрочен времеви характер.
7. Възвръщане на доверието в системата от страна на обществото и особено на младите възрастови групи от населението. Това налага ориентирането към политики ограничаващи отрицателното въздействие върху жизнеността на системата, като ограничаване на сивата икономика, ниските доходи на населението и/или задържане на равнището на заплащане и най-вече осигурителния принос, който е в интерес на самите лица.

Направените обобщения и изводи са основата на която е направен опит за разкриването на същността, разработването на принципите, разкриването на

характеристиките и особеностите на социалното осигуряване и социалното подпомагане в Р България.

ГЛАВА ПЕТА

НОВ ОРГАНИЗАЦИОННО-ФУНКЦИОНАЛЕН МОДЕЛ В СИСТЕМИТЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ И ПОДПОМАГАНЕ

5.1. Същност и основни принципи при изграждането на модела

В резултат на наблюденията, осъществени през последните години и след реализираният анализ на постигнатото до момента, както и тенденциите в областта на пенсионното осигуряване, недвусмислено и категорично може да се направи извод, че следва да се усъвършенства системата, чрез поредица от прозрачни, адекватни и целенасочени действия и реформи за гарантиране устойчивостта ѝ, като последните могат да се формулират в следните принципи :

- Икономически обосновани и финансово разчетени мерки, а не политически решения, като това е обвързано с периодичен мониторинг и актуализация на актюерските разчети при промени в изходните параметри на демографските характеристики и икономически показатели.
- Обвързване на осигурителните плащания с осигурителния принос, чрез ограничаване на административно определяните размери и на осигурителните плащания и на осигурителните вноски, т.е. премахване на тавана на пенсиите и на максималния осигурителен доход, а в дългосрочен план и на минималните осигурителни прагове.

- Въвеждане на икономически стимули, а не само на административни мерки за по-висок осигурителен принос. Това може да се осъществи на фундамента на данъчни облекчения.
- Определяне на финансовите параметри за функциониране на осигурителната система – по отношение на приходната част те включват размерите на осигурителните вноски, осигурителната база и обхвата на осигурените лица.
- Създаване на постоянно действаща структура с участието на експерти от съответните институции за постоянен мониторинг, оценка и предложения за развитие.
- По-добро информационно и кадрово осигуряване – категорично да се преустанови практиката на „пренос” на неквалифицирани кадри в системата на Националния осигурителен институт други системи и най-вече от системата на социалното подпомагане.
- Ограничаване на разходите на системата, които не са свързани с реалния осигурителен принос. Тук следва да се наблегне на режимите за ранно пенсиониране, на придобиването на права при облекчени условия, отпускането на инвалидни пенсии и т.н.
- Саниране на Държавното обществено осигуряване от всички неспецифични функции, свързани най-вече с администрирането на несвойствените и необвързани с осигурителния принос плащания,

които в голямата си част се характеризират с предмета и обхвата на социалното подпомагане.

- Въвеждане на задължителни и актуални правила за оценка на риска на пенсионно-осигурителните дружества и на управляваните от тях пенсионни фондове.
- Формиране на инвестиционен резерв за покриване на отрицателна доходност по отношение на пенсионни плащания от дружествата в съответен времеви период.
- При фосмажорни обстоятелства като финансова криза с промени в законодателна част да има възможност с решение на Комисията за финансов надзор да бъдат временно променяни инвестиционните ограничения за известен период.
- Промени в организацията и засилен контрол върху събираемостта на осигурителните вноски, чрез обособяване на ресор в Националната агенция приходи.
- Промяна в законодателната уредба за осъществяване на увеличен контрол от страна на Министерството на здравеопазването върху дейността и издадените актове на медицинската експертиза.
- Засилени стимули и мотивация за по-активно участие в осигурителната система, като пример може да се посочи отложеното пенсиониране и т.н.

Схематично новия организационно-функционалния модел в системите на социалното осигуряване и подпомагане би изглеждал по следния начин :

Нов организационно-функционален модел в системите на социалното осигуряване и подпомагане и взаимовръзките необходими за изпълнението му

Схемата на приложения модел независимо от ограниченията детерминирани от нормативната база предоставя възможност за един друг поглед при решаване на конкретни ситуации, свързани с двете системи, а именно:

- Направен е опит да се очертаят онези възможности, които всяка една от системите предоставя за по-голяма динамика, по-бързо вземане на конкретни решения и естествено по-успешно прилагане на създадената нормативна база.
- Моделът извежда преквалификацията и обучението на служителите в системата на социално подпомагане, както и поставя акцент за необходимостта от по-гъвкави форми на обучение и квалификацията на новопостъпващите кадри в тази система.
- Във философията на модела е насочено вниманието към конкретния човек, нуждаещ се от социално подпомагане и социална закрила, както и към адаптивността на нормативната база провокирана от бързо променящите се социални, обществени и икономически условия в страната.
- Въвеждането на този модел прецизира осигуряването му с ресурси (материални, финансови, човешки и информационни), което на свой ред съдейства за повишаване на качеството и ефикасността на социалната подкрепа, предназначена за определен кръг лица от обществото.

Предложеният модел не изчерпва всички възможности за промяна в нормативната база, но може да бъде един успешен опит в тази посока.

Заключението е, че за да има превантивен и качествен контрол на този финансов ресурс, тези плащания – в частност социалната пенсия за старост от НОИ, следва и трябва да премине изцяло под юрисдикцията на АСП, под формата на социални помощи. Това ще доведе и до още един положителен ефект, а именно обслужване на лицата на едно гише в една институция.

5.2.Предимства на модела

Предложеният модел предлага конкретна промяна в двете системи. Изводите, които се налагат могат да бъдат формулирани по следния начин :

1. Чрез предложения модел ще се постигне по правилното администриране на дейността от конкретно ведомство в случая от АСП.
2. Ще се постигне по правилно финансиране от държавния бюджет на България, т.е. всички плащания, които не са свързани с осигурителен принос, да бъдат извадени от държавното обществено осигуряване.
3. Моделът предоставя възможност за намаляване на финансовия ресурс, на база текущ и последващ контрол на паричните потоци, чрез механизмите на дейността извършвана от социалните работници и служители в Агенцията за социално подпомагане.
4. Лицата, които имат трудов стаж, внесени съответните данъци и осигуровки, ще имат възможност за съответни осигурителни права, чрез което ще се постигне социална справедливост и съответно намаляване на „социалната острота” в обществото и спазване на принципа „принос – полза”.
5. Моделът предоставя възможност за по-адекватно и актуално законодателство, което ще е съобразено с настоящите и бъдещи директиви на европейското и световното развитие в социално осигурителната област.
6. Чрез прилагането на този модел ще се постигне повишаване нивото на обслужване на гражданите в България, чрез обслужване на лицата на едно гише в една институция.
7. Ще се постигне прозрачност, като ще се получават финансови средства само от лицата имащи право на такъв вид помощ и пребиваващи на територията на страната.
8. Моделът за първи път дава окончателно решение за фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност”, а не частично такова, както е отпадането на пенсиите за особени заслуги и др.

5.3. Необходими организационни действия за прилагане на модела

Конкретните действия, които следва да се предприемат за осъществяването му могат да се формулират така:

1. Трансформиране на понятието „Пенсии, несвързани с трудова дейност” в „социални помощи от държавата” или „държавни социални помощи”.
2. Закриване на Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” от бюджетите на Държавното обществено осигуряване.
3. Репликирането на държавни финансови средства от бюджета на НОИ към бюджета на АСП.
4. За заварените случаи, в бюджета на НОИ да се сформира параграф „други несвойствени разходи”, който ще има затихваща функция за период от няколко години.
5. Да се отменят текстовете в КСО, НПОС и в подзаконовата нормативна уредба (Указания, инструкции и т.н.) свързани с пенсии, които не са свързани с трудова дейност, т.е. с осигурителен стаж и осигурителен доход.
6. Да се включат в ЗСП и ППЗСП тази категория лица, чрез създаването на нови глави и съответните членове, регламентиращи техния статут, достъпа и критериите за социално подпомагане.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Социалната политика – нейното изучаване, анализ на реалните ѝ измерения, конкретните ѝ резултати и достижения през различните периоди на развитие на обществото, винаги вълнува и съответно предизвиква научни спорове и горещи дискусии за конкретните проблеми за решаване. Изключително трудно е да се фиксират точни дефиниции и да се намират отговори, които да удовлетворяват всички членове на обществото независимо от техния социален статус, възраст, пол и т.н.

Динамиката в развитието на социалната политика е различна в отделните периоди на съществуването ѝ. Тя е и многообразна в различните страни и региони, затова всички положителни практики бързо се изучават и се правят усилия да се предлагат, съобразно възможностите, финансовите ресурси, степента на развитие и спецификите в традициите на всяка отделна държава. Поради тези обстоятелства се ограничаваме до изследване на вече съществуващите и/или съществували политики и стратегии; на статута и структурата на органите за управление на тази дейност; на провежданите практики в предходни периоди, които вече са претърпели промени.

Трудни и отговорни, но и изключително динамични за разрешаване проблеми стоят на дневен ред на науката и практиката в социалната област и в социалната политика на нашата страна. Безспорно те налагат координация и консенсус, както и обединени усилия на всички социални групи в обществото, на политици и практики в съответната социална област, на интелектуалния потенциал на нацията за разрешаването на настоящи или предстоящи да възникнат социални проблеми и казуси, за да се намали социалното напрежение в нацията.

Настоящата дисертация констатира принципите, методите, обхвата, съдържанието, функционирането, администрирането, финансирането, актуалното състояние и бъдещите тенденции на социалните системи в световен и европейски мащаб, както и тази в Р България, което от своя страна допринася за фундамента за едно ново моделиране на социалната защита на обществото и в частност на системите за социално осигуряване и социално подпомагане, за изграждането на нов функционален модел в тези системи, чрез прехвърлянето на фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” и в частност на социалните пенсии за старост от Националния осигурителен институт на Агенцията за социално подпомагане, това води единствено до справедливо, целесъобразно и икономически обосновано разпределение на финансовите ресурси.

В нашата страна е възможно постигането на нови организационно функционални характеристики в системите на социалното осигуряване и социалното подпомагане, чрез промяна на нормативната уредба и финансирането. Абсолютно е възможно преминаването на дейностите от обхвата на едната администрация, а

именно от Националния осигурителен институт към обхвата на дейности на другата администрация в лицето на Агенцията за социално подпомагане.

Не на последно място това ще е в синхрон със световните тенденции и бъдещите директиви на Европейския съюз, на която нашата страна е членка в областта на социално осигурителните системи.

ПРИНОСИ

Постигнатите приноси могат да се представят в следните групи:

Първо, развитието на теорията в третираната област, а именно:

- Оценката на спецификата на българската ситуация от гледна точка на ефективността и ефикасността на социалното осигуряване и социалното подпомагане у нас, направена на основата на многоаспектни експертни оценки на опита на редица страни в тази област;
- Дефинирано е понятието „държавни социални помощи” за неосигурени лица.

Второ, приноси, засягащи управленската практика:

- Доказана е необходимостта от промени в системите на социалното осигуряване и подпомагане;
- Разработен е нов научно обоснован и практико-приложен модел за организация и функциониране на социалното осигуряване и подпомагане;
- Установени са проблеми и противоречия пред социалната защита на населението у нас, както и възможностите за тяхното преодоляване.

Трето, постижения обогатяващи методологията и методичния инструментариум. Към тях се отнасят:

- Методически е обосновано взаимното допълване на използваните методи – статистически анализ, включено наблюдение, изследване на случаи;
- Съчетани са историко-сравнителния и системно-структурния анализ при определяне на естеството на функциониране на двете системи.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

1. Dimitar Shterev TRENDS IN PENSION INSURANCE, Trakia Jurnal of Sciencesq No 4, pp 364-366, 2017 Copyright 2017 /3 страници /
2. Щерев Д., Шошев М., СОМАТИЧНОТО И ПСИХИЧЕСКО ЗДРАВЕ НА ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ В СИСТЕМАТА НА ОБЩЕСТВЕНОТО ОСИГУРЯВАНЕ В РЕГИОН СТАРА ЗАГОРА, ЛИЧНОСТЪ ПРОФЕСИОНАЛА: развитие, образование, здравье, , страница 158-164 /6 страници/, Омск БОУДПО ИРОО 2017, ISLN 978-5-89982-609-2
3. Шошев М., Щерев Д., СОЦИАЛНАТА ИНХИБИЦИЯ-БАРИЕРА ЗА УСПЕШНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ХОРАТА С УВРЕЖДАНЯ, ЛИЧНОСТЪ ПРОФЕСИОНАЛА: развитие, образование, здравье, страница 215-221 / 6 страници /, Омск БОУДПО ИРОО 2017, ISLN 978-5-89982-609-2
4. Dimitar Shterev, NEW MOMENTS IN TEMPORARY AND PERMANENT DISABILITY, под печат в Trakia Jurnal /5 страници/

ABSTRACT

The investigated problem outlines social security in different countries of the world and that in the Republic of Bulgaria, which in turn is determined by the dynamic processes taking place in society. Each country, on the basis of its historical, economic, political, cultural, religious and other peculiarities and characteristics develops and implements specific social protection systems and models.

The retrospective tracking and comparative analysis of insurance models, their current status and future trends and directives at European and world level as well as organizational and functional models of social protection in the Republic of Bulgaria, contribute to designing the research procedure (object, stages and research issues).

The aim is to improve the organizational and functional models in the social security and assistance systems, which are an integral part of social protection in the Republic of Bulgaria, by developing a new practicable and applied model. Based on this, research procedure tasks, subject and assumptions are formulated. The conducted studies cover a time span of ten years.

The implementation of the model will contribute to achieving better administration of the activity based on the principles of each system as well as lawful financing i.e. exclusion of all non-contributory payments from the scope of social security, and also better day-to-day and subsequent control of the cash flows, mitigated effect on society (adherence to the principle linking benefits to contributions), more adequate and up-to-date legislation, improved service quality and transparency in handling all contributory payments made.